

К л а с и к а у к р а ї н с ь к о ї л і т е р а т у р и

Сковорода Г. С.

**САД
БОЖЕСТВЕННИХ
ПІСЕНЬ**

"Відкрита книга"

2011

С к о в о р о д а

Г р и г о р і й С а в и ч

1722 – 1794

ЗМІСТ

Всякому місту - звичай і права...
В город не піду багатий - на полях я буду жить...
Гей, поля, поля зелені...
То яка ж та слава нині?...
Вже хмара пройшла. Райдуга в небі грає...
Бачачи життя осьього горе
Гей ти, пташко жовтобоко...
Гей ти, нудьго проклята! Ся докучлива печаль...
Чистий можеш бути собою...
Щастя, а де ти живеш? Горлиці, скажіте!...
Розпошир удаць зір свій, як і розуму коло...
Ми тебе зовсім марнуєм...
О спокою наш коханий! Де тебе знайти в наш час?...
Їдеш, хочеш нас лишити?...
Підіймись на небеса - у версальський хоч би сад...
Осінь нам приходить, а весна пройшла...

ВСЯКОМУ МІСТУ - ЗВИЧАЙ І ПРАВА...

Всякому місту - звичай і права,
Всяка тримає свій ум голова;
Всякому серцю - любов і тепло,
Всякеє горло свій смак віднайшло.
Я ж у полоні нав'язливих дум:
Лише одне непокоїть мій ум.

Панські Петро для чинів тре кутки,
Федір-купець обдурити прудкий,
Той зводить дім свій на модний манір,
Інший гендлює, візьми перевір!
Я ж у полоні нав'язливих дум:
Лише одне непокоїть мій ум.

Той безперервно стягає поля,
Сей іноземних заводить телят.
Ті на ловецтво готують собак,
В сих дім, як вулик, гуде від гуляк.
Я ж у полоні нав'язливих дум:
Лише одне непокоїть мій ум.

Ладить юриста на смак свій права,
З диспутів учню тріщить голова,
Тих непокоїть Венерин амур [1],
Всяхому голову крутить свій дур.
В мене ж турботи тільки одні,
Як з ясным розумом вмерти мені.

Знаю, що смерть - як коса замашна,
Навіть царя не обійде вона.

[1] - Амур - Венерин син, у римській міфології бог кохання

Байдуже смерті, мужик то чи цар,-
Все пожере, як солому пожар.
Хто ж бо зневажить страшну її сталь?
Той, в кого совість, як чистий кришталь...

В ГОРОД НЕ ПІДУ БАГАТИЙ - НА ПОЛЯХ Я БУДУ ЖИТЬ...

В город не піду багатий - на полях я буду жить,
Вік свій буду коротати там, де тихо час біжить.
О діброво! О зелена! Моя матінко свята!
Тут веселість лиш для мене щиру тишу розгорта.
Бо міста хоча й високі, в море розпачу штовхнуть,
А ворота і широкі у неволю заведуть.
О діброво! О зелена! Моя матінко свята!
Тут веселість лиш для мене щиру тишу розгорта.
Ні, не хочу їздить в море задля золотих одеж,
Бо вони ховають горе, сум і страх, журу без меж.
О діброво! О зелена! Моя матінко свята!
Тут веселість лиш для мене щиру тишу розгорта.
Йти гиду з барабаном завойовувать міста,
Чи лякати пишним саном, щоб хилилась дрібнота.
О діброво! О зелена! Моя матінко свята!
Тут веселість лиш для мене щиру тишу розгорта.
Дух мій і наук не хоче, окрім розуму свого,
Крім Христа святих пророчень - раю чистого мого
О діброво! О зелена! Моя матінко свята!
Тут веселість лиш для мене щиру тишу розгорта.
І нічого не бажаю, окрім хліба та води,
Вбогість я за друга маю - з нею ми давно свати.
О діброво! О зелена! Моя матінко свята!
Тут веселість лиш для мене щиру тишу розгорта.
Мій маєток прежаданий - спокій, воленька свята.
Окрім вічності, для мене лиш дорога ся свята.

О діброво! О зелена! Моя матінко свята!
Тут веселість лиш для мене щиру тишу розгорта.
А коли до всього того гріх збороти до кінця,
То скажи тоді: якого ж треба прагнути вінця?
О діброво! О зелена! Моя матінко свята!
Тут веселість лиш для мене щиру тишу розгорта.
Здрастуй, любий мій спокою! Ти навіки уже мій!
Добре бути нам з тобою: ти для мене, а я твій.
О, діброво! О свободо! Я в тобі почав мудріть.
І в тобі, моя природо, шлях свій хочу закінчить.

ГЕЙ, ПОЛЯ, ПОЛЯ ЗЕЛЕНІ...

Гей, поля, поля зелені,
Зелом-квітом оздоблені!
Гей, долини, і балки,
І могили, й пагорки!

Гей ви, вод потоки чисті!
Береги річок трависті!
Гей же, кучері які у дібров сих і гайків!

Жайворонок над полями,
Соловейко над садами,-
Той під хмарами дзвенить, сей же на гіллі лящить.

А коли зійшла денниця,
То прокинулася птиця.
Музика звучить навкруг, у повітрі шум і рух!

Тільки сонце визирає -
Вівчар вівці виганяє,
На сопілочку свою котить трелі по гаю.

Пропадайте, думи трудні

І міста багатолюдні!
Я й на хлібові сухім житиму в раю такім.

ТО ЯКА Ж ТА СЛАВА НИНІ?...

То яка ж та слава нині?
Глянь на бучу в сій годині!
Ізраїле! Гідри -звіра,
Чи велика в тобі міра,
Треба зрозуміти.
Булава і скіпетр сяє,
Рано вставши,- слава злая,
Серце сповнене тривоги,
Руки зв'язані і ноги, Як минути сіті?
Нині п'яна скаче воля,
Рано вставши - марна доля.
Ізраїле! Того звіра
Де ведуть мета і міра?
Треба вже прозріти.
Шлють сирени з океану
Пісню солодко-оманну,
Бідне серце, щоб се чути,
Хоче назавжди заснути,
Не сягнувши землю.
Плоть і світ! О прірво люта!
Все в тобі наскрізь отрута,
Щелепами позіхаєш
і усе підряд ковтаєш.
Як минути сіті?
Ся пучина всіх ковтає,
Ся щелепа всіх з'їдає!
Ізраїле! Кита-звіра
Де мета, і глузд, і міра?

Плоть ту не наситиш!
Розпусти свої вітрила,
Розуму широкі крила,
Пливучи по буйнім морю,
Возведи зіниці вгору -
Шлях знайдеш правдивий.
Краще жити у пустині,
Зачинившись у яскині,
По безвіддях вік пробути,
Знадних голосів не чути.
Будь мені Іраклій тщивий
Будь Іона прозорливий.
Голови всічи зміїні,
З китової блювотини
Скочить дай на кефу

ВЖЕ ХМАРА ПРОЙШЛА. РАЙДУГА В НЕБІ ГРАЄ...

Вже хмара пройшла. Райдуга в небі грає.
Нудьга пропливла. Цілий світ любо сяє.
І весело серцю на сю чисту погоду,
Коли світу злого стиха лютий подув.
Звабливий наш світ, та для мене - пучина,
Пітьма, хмари, лід, повна суму година.
Проте вже веселка мені ясно заграла,
І щира голубка мені мир здарувала.
Печале, прощай! Прощавай, зла утробо!
Вже кволості край, бо воскрес я із гроба.
Давидова воле! Для мене кефа, земля ти,
Веселка і світло, олива, верем'я й життя ти.

БАЧАЧИ ЖИТТЯ ОСЬОГО ГОРЕ

Бачачи життя осьього горе,
Що кипить, немов Червоне море,
Вихором напасті, туги, бід,
Я розслабнув, і жахнувся, і зблід.
Горе сущим у нім!
Припинив я, бідний, біг свій скоро
Щоб не впасти з фараоном в море.
Вже до пристані біжу я, мчу,
Плачем, криками кричу
І здіймаю руки.
Боже! У вогні не дай згоріти!
В місті дай мені твоїм пожити -
Хай у свій не втягне слід
Блудний світ, сей темний світ!
О милості бездна!

ГЕЙ ТИ, ПТАШКО ЖОВТОБОКО...

Гей ти, пташко жовтобоко,
Не клади гнізда високо,
А клади лиш на лужку,
На зеленім моріжку.
Яструб ген над головою
Висить, хоче ухопить,
Вашою живе він кров'ю,
Глянь же! Пазури сталить!
Стоїть явір над горою,
Все киває головою,
Буйні вітри повівають,
Руки явору ламають.
А вербички шумлять низько,

Заколишуть мене в снах,
Тут тече потічок близько,
Видко воду аж до дна.
Нащо ж думати-гадати,
Що в селі родила мати?
То у тих хай мозок рветься,
Хто високо вгору пнеться.
А я буду собі тихо
Коротати милий вік,
Так мені мине все лихо -
Щасний буду чоловік.

ГЕЙ ТИ, НУДЬГО ПРОКЛЯТА! СЯ ДОКУЧЛИВА ПЕЧАЛЬ...

Гей ти, нудьго проклята! Ся докучлива печаль
Гризе мене затята, як міль плаття чи ржа сталь.
Гей ти, скуко, гей ти, муко, люта муко!
Де не буду, я з тобою завжди всякий час,
Ми - як риба із водою, хто розлучить нас?
Гей ти, скуко, гей ти, муко, люта муко!
Звіряку злу заколеш, як візьмеш гострий ніж,
Нуди ніяк не збореш, хоч меч свій і сталиш.
Гей ти, скуко, гей ти, муко, люта муко!
Добросердечне слово лиш може врятувать,
Що завсігди готове думки всі обійнять.
Гей ти, скуко, гей ти, муко, люта муко!
Христе, ти - меч верховний, а піхви - наша плоть,
Почуй наш крик, сліз повний, дай думи прополоть.
Гей ти, скуко, гей ти, муко, люта муко!
Твій голос рідний з неба нам буде провіщать,
Що блискавкою, громом треба полк нуди прогнать.
Геть ти, скуко, геть ти, муко, з димом-чадом!

ЧИСТИЙ МОЖЕШ БУТЬ СОБОЮ...

Чистий можеш бути собою,
То нащо тобі броня
І шолом над головою?
Не потрібна і війна.
Непорочність - ось тобі броня,
А невинність - крем'яна стіна.
Щит, меч і шолом - буде тобі бог.
Світе, світе безпорадний,
Вся надія - угорі,
Маєш сумнів - то нещадний
Вихор розмете на прі.
Непорочність - се Сігор, повір,
А невинність - ось небесний двір.
Там побувай і там почий.
Бомб се місто не боїться,
Ні підступності, ні стріл.
Хитрих мін не застрашиться,
Ні пожежі, ані стрільб.
Непорочність - ось де діамант,
А невинність - ось священний град.
Там побувай і там почий.
Ворога в сім градусі люблять,
їм віддружують тепло,
Силу для чужого гублять,-
І не відають про зло.
Де ж такий чудовий, пишний град?
Сам ти град, коли в душі є сад,
Святому духу храм і град.

ЩАСТЯ, А ДЕ ТИ ЖИВЕШ? ГОРЛИЦІ, СКАЖІТЕ!...

Щастя, а де ти живеш? Горлиці, скажіте!

Вівці у полі пасеш? Голуби, звістіте!

О щастя - наш ясний світ, О щастя - наш красний цвіт!

Ти мати і дім, появися, покажися!

Щастя, а де ти живеш? Мудрії, скажіте!

Чи в небі ти пиво п'єш? Книжники, возвістіте!

О щастя - наш ясний світ, О щастя - наш красний цвіт!

Ти мати і дім, появися, покажися.

Книжники мудрі мовчать, птицю ж не питаєш,

Де нашу матір шукать? І чи відшукаєш?

О щастя... і т. д.

Щастя нема на землі, щастя і в небі не знайти,

Не знайти й у вуглі - в іншому треба шукати.

О щастя... і т. д.

Небо і місяць, земля й зорі всі - прощайте!

Гавань ви злобна моя - більше не чекайте!

О щастя... і т. д.

Я проминув небеса - ще як полетіти?

Був у найнижчих низах - ще що повідкрити?

О щастя... і т. д.

Швидше і швидше лечу, скаче мій олень стрімко,

Вище небес хутко мчу: крин зелениться гінко.

О щастя, світе наш ясний!

О щастя, цвіте наш красний!

Ти мати і дім, я бачу і чую тебе!

Ласощ його - се гортань, очі голубині,

Всеньке - любов і Харрань, руки кришталінні.

О щастя... і т. д.

Перстом мене не торкай - так не впізнаєш,

Зовні мене не шукай - не відшукаєш.

О щастя... і т. д.

Гей! Наверни-но свій зір, бо він окриляє!
Вище стихії і гір мене підіймає.
О щастя... і т. д.
Сядемо ж, братику мій, сядем для бесіди,
Гарний глагол твій живий чистить усі біди.
О щастя, світе наш ясний!
О щастя, цвіте наш красний!
Ти - мати і дім, бачу і чую я нині.
Стадо пасеш ти в кринах, з полудня в горах заснеш,
Не в Гергесенських полях - їхніх долинах - живеш.
О щастя, світе наш ясний!
О щастя, цвіте наш красний!
Ти - мати і дім, бачу і чую я нині.

РОЗПОШИР УДАЛЬ ЗІР СВІЙ, ЯК І РОЗУМУ КОЛО...

Розпошир удаль зір свій, як і розуму коло,
Про кінець, що вже близько, згадай,
Визначай свою ціль, озирнися навколо,
Спостерігши бажань власних край,-
На яких же речах ти будинок поклав?
Коли камінь - стоятиме дім,
Як пісок же під ним - то б хоч як не стояв,
Розметнеться за вітром сухим.
Всяка плоть пісок той, як у світі сім слава,
І жадоба затоплює їх,
Полюби шлях вузький, бо загал - то кугава,
Боже серця і думань моїх!
Коли треба нараз повернути в Сіон,
То для чого пускатись у світ?
Шлях важкий пролягає в Ієрихон,
Град не кинь, де душі маєш цвіт.
Як пустився, буває, у сі ти дороги,

Доля шлях перепинить завжди,
Бо як ступлять хоч раз в теє прірвисько ноги,
Розум може не стримать біди.
Ну, а ти, який дух усе той же єси,
І не всякне число твоїх літ,
Дух розбійництва в нас переміси!
І зірви з нас трипрокляту сіть!

МИ ТЕБЕ ЗОВСІМ МАРНУЄМ...

Ми тебе зовсім марнуєм,
О щасливий час життя!
Мов тягар на спині чуєм,
А згадай про вороття.
Наче прожитий час та й поверне назад.
Наче річки до своїх та й повернуть струмків,
Наче зможем життю хоч би рік ще додати,
Наче вік наш з безмежної кількості днів.
Нащо, нащо ж так бажати
Жити літ до вісімсот?
Мастаки ми засівати
Бур'янами свій город.
Краще мить чесно жить, аніж день в мислях злих,
Краще в святі день пробути, аніж в будні рік,
Краще чистий рік один, аніж десять брудних,
Краще десять літ корисних, ніж безплідний вік.
Кинь, добродію, неробство,
Дорожити варто днем,
За порожнім ворохобством
Час безслідно промайне.
Не наше то вже, що пройшло мимо нас,
Не наше, що принесе і прийдешня пора,
Суций день лише наш, а не ранку час,

Не знаєм, що принесе вечорова зоря.
Як не вмієш так ти жити,
То навчись, добро одно,
Та не можуть умістити
В голову все те майно.
Знаю, що життя сповнене брехунів,
Знаю, що вельми дурний в світі чоловік,
Знаю, чим більш прожив - тим більше здурнів,
Знаю, що блазень той, хто заклада собі вік.

О СПОКОЮ НАШ КОХАНИЙ! ДЕ ТЕБЕ ЗНАЙТИ В НАШ ЧАС?...

О спокою наш коханий! Де тебе знайти в наш час?
Ти усім нам прежаданий, врізнобіч розкинув нас.
За тобою ген вітрила розгорнули кораблі,
Щоб могли тебе ті крила на чужій знайти землі.
За тобою марширують, палять, знищують міста,
Цілі роки бомбардують, а чи зможе хто дістать?
Щонайбільші там печалі, де велично-пишний дім,
А найменше в серці жалю у будиночку малім.
Невдоволені завжди ми - то печалей джерело!
Помислами повні злими - ось бунтарства де зело!
Потримаймо дух неситий! Годі мучити свій вік!
Не шукай край знаменитий! Будь звичайний чоловік.
Бо ж печаль ускрізь літає, по землі і по воді,
Швидше блискавок ширяє, знайде і в добрі, й біді.
Розбивай нуду неситу, будь в житті такий, як є,
Годі червам нас точити, треба знати вже своє.
Славні прикладом герої, та побиті на полях,
Хто живе в самім спокої, той стражда в старих літах.
Бог вділив усіх грунтами - це пропасти може теж.
Жереб мій із бідняками, але з мудрістю без меж.

ЇДЕШ, ХОЧЕШ НАС ЛИШИТИ?...

Їдеш, хочеш нас лишити?
Їдь веселий, цілий, ситий,
Хай тобі вітри погідні
Будуть у путі як рідні,
У щасливу путь хай шляхи ведуть!
Мандрівні хай зникнуть страхи,
Спіте, подорожні прахи,
А слухняні добрі коні
Хай несуть, як по долоні,
І щасливий слід - як гладенький лід!
Хмари чорні, геть, невірні!
Не плещіть, дощі надмірні.
Не печи, вар полуденний,
Місяцем будь озаренний.
У щасливу путь ночі хай ведуть!
Той твої направить ноги,
Хто дав землю і дороги
І що ген сидить високо,-
Хай твій шлях хоронить око.
Твій нехай відхід благословить вхід.
Тож радій, країно, з того!
Приймеш мужа ти святого.
Кинь же заздрісні звичаї!
Щасний, хто його пізнає.
На ясний вінець добрий хай кінець.

ПІДІЙМИСЬ НА НЕБЕСА - У ВЕРСАЛЬСЬКИЙ ХОЧ БИ САД...

Підіймись на небеса - у версальський хоч би сад,
Одягни одягу злотну,

Шапку царську добротну,
Як у серці нуда, буде скрізь тобі біда.
Проживи хоч триста літ, проживи хоч цілий світ,
Що тобі те помагає,
Коли серденько ридає?
Як у серці нуда, буде підлість і біда.
Хоч всю землю завоюй, над усім хоч зацарюй,
Що тобі те помагає,
Коли вся душа ридає?
Як у серці нуда, буде підлість і біда.
Тож про місяць знать дарма, є там люди чи нема,
Кинь Коперникові сфери,
В серця свого глянь печери!
Як знання в нутрі твоїм - то веселий будеш з ним.
Бог найкращий астроном і найкращий економ.
Вічна природа-мати
Зайвини не може мати.
Найпотрібніше тобі ти знайдеш лиш у собі.
Подивися, як живеш: друга у собі знайдеш,
Стрінеш там ти іншу волю,
Стрінеш в злій блаженну долю:
У тюрмі твоїй там світ, у болоті твоїм - цвіт.
Правду Августин трима: пекла не було й нема,
Воля - пекло переключте,
Воля - піч пащекувата.
Тож візьми її до рук - і ні пекла, ані мук.
Воле! О неситий ад! Трута ти, а всі - то ядь.
Пащею ти позіхаєш
І підряд усіх ковтаєш.
Вбий же знак глупоти - пекло здужаєш ти.
Боже! Слів живих улий! Хто без тебе не смутний?
Радість ти життя єдина,
Рай, солодкість безупинна!

Вбий ти волю злу у нас, твій зцілить нас чистий глас!
Дай нам силу своїх слів! Славимо царя царів!
Всесвіт весь співа про тебе,
Створений законом неба,-
Що потрібне, те легке, непотрібне ж є важке!

ОСІНЬ НАМ ПРИХОДИТЬ, А ВЕСНА ПРОЙШЛА...

Осінь нам приходить, а весна пройшла,
Кози діти родять, як весна прийшла.
Ледве літо запалало, а козля вже цапом стало,
Цап бородатий!
Гей, забудемо печалі! Вік утіхи дасть нам мало,
Засолоджуйсь, життя!
Хто журбу приховає хоч би і на дні,
Зразу й умирає - губить свої дні,
Гей-но, радосте, втіхо, серце спить собі тихо,
Пряме ж ти, життя!
Не красне довготою, а красне добротою,
Як та пісня, життя!
Бог мій милосердий, я його люблю,
Бо то камінь твердий, сум, прецінь терплю.
Він живий, не вмирає, бо живе з ним, палає
І душа моя.
А кого забуває, той печалі хай має,
Бо ото сирота!
Солодощів бажаєш? Вбий ти завидь усю,
Вдовольняйся, чим маєш,- і осягнеш красу.
Плюнь на гробнії прахи й на дитячії страхи,
Смерть - то спокій лише.
Жив отак у Афінах, жив отак в Палестині
Епікур - Христос.